MARIN SORESCU

„Uşor cu pianul pe scări"

Despre Marin Sorescu îţi vine să scrii în stilul lui Marin Sorescu. Ceea ce înseamnă că Marin Sorescu are un stil acaparator şi fascinant. Mai rămîne să poţi să-l imiţi cum se cuvine, fără să te faci de ris, fiindcă Marin Sorescu are un stil inimitabil, adică acea însuşire pe care o numim de obicei talent, deşi nu ştim exact în ce constă. Am uitat să spun că nu despre poet e vorba (pe acesta l-au imitat îndeajuns confraţii), ci despre criticul literar şi, mai exact, despre cronicarul literar. Sub un titlu plin de haz *(Uşor cu pianul pe scări),* Marin Sorescu şi-a strîns cronicile literare tipărite mai ales în „Ramuri" şi pe care toţi le-am citit la vremea lor, căci era peste putinţă să nu le observi, nu numai pentru că erau cele mai lungi din cîte se publicau în presa noastră, dar şi pentru că nu semănau cu ale nimănui, iar la început de tot nici măcar cu ele însele, în culegerea de faţă, autorul le-a lăsat la urmă pe cele, ca să zic aşa, neasemănătoare, în capitolul intitulat nu tocmai paradoxal *Neadăugitele.* Acestea datează din anii '60, aproape toate, şi sînt destul de cuminţi în judecăţi şi în formă. Maniera personală, Marin Sorescu şi-a descoperit-o făcînd săptămînal naveta la Craiova, cînd, avînd timp de lectură şi de reflecţie din belşug, ca şi o revLtă dispiţsă să-i ofere spaţiu nelimitat, a reuşită să se distingă de ceilalţi cronicari. Şi-a ras şi mustaţa, ca să nu fie recunoscut, şi ca să poată medita în tihnă. Şi, neavînd experienţa necesară scrisului regulat la o singură carte, s-a apucat să-şi burduşească servieta de opera întreagă a cîte unui autor. O spune el însuşi într-un articol despre Nicolae Breban: „ *Intrucit eu nu sînt cronicar curent, ci scriu despre o carte cînd nici nu te gîndeşti, presupunînd că n-o să mai găsesc răgazul de a consemna şi apariţiile ulterioare, încerc să pun. in cronicile melc, mai multă încărcătură, mai multe cronici, care să-i a/ungă autorului si în viitor, indiferent ce va mai da. Dar asta e metoda mea. O critică-portrei, un portret-robot, care funcţionează la ft>! de bine şi înainte şi înapoi".*

Definiţia corespunde perfect realităţii. Cele nici treizeci de cronici (nepunînd la socoteală *Neadăugitele)* au alcătuit un volum de trei sute cincizeci de pagini, din cele mai spirituale şi mai terifiante de acest fel. Nu sînt un partizan al culegerilor de cronici, cum se ştie, dar Marin Sorescu merită să apară, fiindcă reprezintă un extraordinar document artistic. Tot ce iese din mîna lui merită să fie citit, poezie, teatru, proză, publicistică. Este opera unui om inteligent şi înzestrat, care ştie să ....

la fel de bine cum ştie să scrie, în linii mari, aprecierile lui critice (de care mă ocup acum) sînt drepte şi oneste; chiar neîmpărtăşindu-le pe unele dintre ele, nu poţi să nu fii „prins" de expresivitatea lor curat literară, mult peste media din critica de azi, debordante de fantezie şi umor. Nu e uşor să ai fantezie şi umor. Nu e uşor să ai fantezie şi umor cînd îţi comentezi confraţii. Marin Sorescu o ştie prea bine. E un Stan Păţitul cu umorul altora, care s-a întîmplat să treacă de înţelegerea umorului lui ca simplă zeflemea. Zeflemeaua soresciană e însă un mit. Există puţini cititori ai literaturii contemporane mai respectuoşi, în fond, decît Marin Sorescu faţă de valorile adevărate ale acestei literaturi. E o greşeală să crezi că Marin Sorescu îşi bate joc de cineva. Cascada de butade, calambururi şi ironii din articolele lui ne întreţine buna dispoziţie intelectuală, fără să ia în rîs cultura. Criticul detestă scorţoşenia, nu seriozitatea; e sensibil la frumos, nu opac. Nu te plictiseşti niciodată în compania lui, căci nu e, nici o clipă, tern, inodor sau insipid; are din belşug imaginaţie, culoare, e pitoresc şi paradoxal; glumele lui pot fi uneori facile, dar nu sînt niciodată prosteşti; e umoral şi pe alocuri nedrept, dar are faţă de detractorii lui imensul avantaj de a nu-şi pierde hazul. Ca polemist e reductibil şi la fel de eficient ca David care dă cu praştia în namila de Goliat.

„Bune sînt totdeauna citatele. Iţi ridică moralul", spune Marin Sorescu (p. 304). Nu-mi rămîne decît să încerc să ridic şi eu moralul cititorilor prin cîteva ilustrări ale limbajului acestor cronici literare. Autorul le începe de obicei **ex abrupto,** cu cîte o frază menită să te facă să citeşti mai departe. Iată cum începe un articol în 1971 despre ***Istoria unei secunde*** de Adrian Păunescu: *„Adrian Păunescu vine în poezie cu armele şi baga/ele gladiatorului roman, care se luptă deopotrivă pentru pline şi pentru circ" (p. 76).* Sau unul despre Vasile Voiculescu din 1984: *„Despre Vasile Voiculescu eşti tentat să scrii mai degrabă o rugăciune decît o cronică. O rugăciune de iertare, în numele criticii (şi autocriticii), pentru gravele stricăciuni aduse spiritului său şi deloc meritate, ofensă pricinuită trupului"* (p. 281). Plăcerea formulei memorabile o descoperim, apoi, în portrete. Există o artă a portretului critic la Marin Sorescu pe care aş putea-o dovedi cu zeci de extrase din aceste cronici. Despre acelaşi Voiculescu, numit *„un Fra Angelico mirean al poeziei române",* Marin Sorescu scrie în acelaşi loc: *„ Mă uit la chipul dintr-o fotografie (altfel nu mi-a fost dat să-l cunosc), ţepos şi alb colilie, cu ochii mari şi privirea vîlvoi, aţintită peste linia unui orizont imaginar, drept în sufletele noastre, dacă acestea ar avea puterea să se înalţe întotdeauna ceva mai sus. Şi mă întreb: a fost doctor? Poate vraci, descîntător de zidirea lumii*

româneşti dintr-o purificată plasmă; poate schivnic şi locul lui de veci ar fi într-o firidă de prin preajma Buzăului ori în Pîrscovul natal". Aceeaşi putere a formulării - exacte şi artistice - o întîlnim în cele cîteva cuvinte din debutul cronicii despre Ş. Cioculescu: ,, *Vestigiu preţios din vremea criticii normale, Ş. Cioculescu, care mergînd spre senectute întinereşte, nefăcînd însă greşeala de-a păşi mai încolo, spre copilărie, ca alţii"* (p. 93). Să mai reproduc şi portretul făcut lui Geo Bogza, poetul, cu ocazia apariţiei *Orfanului:*

„Are inimă de poet antic şi bicicletă de suprarealist, mereu pe drumuri mari, constelaţii, galaxii, cu popasuri pentru necroloage şi exclamaţii, uimiri, perplexităţi, răscruci, poduri, ode şi epode. Din şcoala suprarealiştilor se întoarce, ştrengar, cu buzunarele pline de alge, din care mai scoate — şiroind de paradoxuri — şi azi cîte una şi o vîntură la Academia unde este de demult activ fără să-i facă rău (Academiei). Bogza înseamnă, pasămite, huhurez. O pasăre ciudată, singuratică, trasă de curent şi cu fular de pene, cu ochi mari şi simţ cosmic" (p. 13-l4).

Portretistica nu poate însă epuiza conţinutul unor cronici literare. Marin Sorescu este şi un remarcabil cititor de cărţi, care înţelege repede esenţialul şi are, pe urmă, grijă să ni-l comunice în chip uşor de ţinut minte. Din puţine cronici actuale eşti mai tentat să faci antologie de citate ca din acelea soresciene. *Aspecte ale mitului* - scrie el comentînd studiul celebru al lui M. Eliade -- *„este o carte fundamentală, un fel de capac pe haos, cum vedeai înainte în unele case de la ţară biblia pusă capac peste oala cu lapte"* (p. 21). Iată un mod frumos şi deplin -îndreptăţit de a judeca o operă de bază a culturii moderne, însă criticul nu se mulţumeşte să ne umple mintea cu fraze memorabile, volume întregi de versuri ori de proză. Despre Bogza, Voiculescu, Nichita Stănescu, avangardişti şi modernişti, scrie cu metodă şi cu dichis, reproducînd ce-i place şi tăind ce-i displace. E adevărat că, străbătînd versurile culese de alţi poeţi, se întîmplă să-l regăseşti pe Sorescu însuşi. Toţi poeţii fac la fel, dintr-un narcisism fatal, şi e uimitor să vezi ce sorescian e pe alocuri autorul *Orionului,* despre care lectura proprie ţi-a spus că s-ar afla, mai degrabă, la antipodul *Tinereţii lui Don Quijote.* Dar versurile alese sînt totdeauna la înălţime, ceea ce constituie o dovadă de gust. Chiar şi cînd poetul nu-i vine pe măsură, cum ar fi cu Nichita Stănescu, observaţiile sînt adesea corecte, mai cu seamă cele de amănunt. Meseriaşul îşi cunoaşte meseria şi o dezvăluie şi la alţii. Critica sorescianâ este una impresionistă, prin natură, ajutată de cultură şi de fantezie. Citind, la rînd, cronicile, mi-am dat seama că Sorescu este cel mai călinescian

(în spirit, nu în literă) dintre criticii de azi, mai ales prin asociativitatea fabuloasă, prin insolitul vocabularului, prin acel ton familiar pe care G. Călinescu l-a introdus întîiul în limbajul serios al disciplinei noastre. Autorul cronicilor din ***Uşor cu pianul pe scări,*** apoi, nu se dă în lături de la nici un efect literar, vrea să ne captiveze, să ne amuze, să ne topească de veselie. Trebuie să fii cel puţin stupid ca să nu rîzi (uneori în hohote) citindu-i cronicile, abundente, vioaie, şugubeţe, pline de paranteze şi de exprimări orale pe care spirite academice le ocolesc cu dispreţ. Comentînd ***Expresivitatea involuntară*** a lui Eugen Negriei - un studiu de stilistică foarte serios - Sorescu ne spune că autorul „ *caută mai întîi răniţii: cărţile imperfecte, cu vătămături de tot soiul",* pe care le inventariază, *apoi,:, după gradul de ratare, scîlciere, stropşire"* (p. 189). La Borges (cel de curînd dispărut, ca şi M. Eliade), pe care îl admiră şi căruia i-a luat un interviu, semnalează, pe acelaşi ton buf, dar expresiv, adnotările pe marginile cărţilor citite, şi care, din acestea *„au sărit în literatura sa cu bucăţi de tencuială"* (p. 245). Un studiu foarte temeinic, despre avangardă, e delicios prin inventivitate şi umor, şi probabil că le-ar fi plăcut avangardiştilor însuşi. Definiţia respectivei mişcări e paradoxală: *„Dacă e să o luăm neapărat ca avangardă, apoi aceasta e mai degr-abă avangarda inamicului, a duşmanului de moarte. Căci, într-adevăr, pentru aceşti copii teribili duşmanul nu e* ***înaintea,*** *ci* ***înapoia*** *lor: tradiţia, ierarhiile stabilite, formele clasice, gîndirea comună, bunul gust, bunul simţ"* (p. 300). îmi vine în minte că termenul însuşi de 'avangardă a fost folosit prima oară de Baudelaire, în **Mon coeur mis â nu,** tot paradoxal într-o enumerare de *„metafore militare"* care ar detona ,, *un spirit nicidecum militant, ci făcut pentru disciplină, adică pentru conformitate, un spirit născut domestic, belgian (!), care nu poate cugeta decît în colectivitate".* Ca să vezi!

Uşor cu pianul pe scări e o carte care se citeşte pe nerăsuflate şi în care poetul reuşeşte să stîrnească invidia cronicarilor de meserie, legaţi de mîini.şi de picioare, cum sînt, de clişeele lor săptămînale. După ce a vrut să fie singur printre poeţi, iată-l acum pe Marin Sorescu încercînd să fie singur printre cronicari.

(România literară, nr. 26, 1986)